

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

TECHNOLOGY OF FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

Стаття присвячена одній із актуальних проблем у професійній освіті – формуванню естетичної культури майбутніх вихователів. Проаналізовано теоретичні основи проблеми формуванню естетичної культури майбутніх вихователів. На основі аналізу наукових праць визначено сутність поняття «естетична культура» (результат активного музично-творчого опанування особистістю культурної спадщини суспільства; своєрідний сплав особистісних якостей, що утворюють складну динамічну структуру, яка постійно змінюється в результаті взаємодії особистості з прекрасним, а також взаємовпливу особистостей). У статті визначено показники (ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний кругозір), залученість в естетичну діяльність) та рівні (високий, середній, низький) сформованості естетичної культури майбутніх вихователів. У результаті пілотного дослідження визначено, що серед 128 здобувачів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди недостатньо усвідомлюють роль і значення сформованості формування естетичної культури майбутніх вихователів 52,8%; відчують труднощі не лише при сформованості естетичних знань 50,5%, не мають бажання долучатися до естетичної діяльності 43,1%. Авторами теоретично обґрунтовано, розроблено технологію та етапи її реалізації: діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо); формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків); оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів і комплексу методів, зокрема й математичної статистики). Перспективи подальших досліджень убачаємо в поетапній реалізації теоретично обґрунтованої та розробленої технології формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Ключові слова: естетична культура, майбутні вихователі, університет, освітній процес, технологія.

The article is devoted to one of the current problems in vocational education – the formation of aesthetic culture of future educators. The theoretical bases of the problem of formation of aesthetic culture of future educators are analyzed. Based on the analysis of scientific works, the essence of the concept of “aesthetic culture” (the result of active musical and creative mastery of the cultural heritage of society; a kind of fusion of personal qualities that form a complex dynamic structure that is constantly changing as a result of interaction with the beautiful. The article identifies indicators (attitude to the formation of their own aesthetic culture, aesthetic knowledge (aesthetic outlook), involvement in aesthetic activities) and the level of formation of aesthetic culture of future educators (high, medium, low). As a result of the pilot study it was determined that among 128 applicants of the Faculty of Preschool Education of Kharkiv National Pedagogical University named after GS Skovoroda: insufficiently aware of the role and importance of the formation of aesthetic culture of future educators (52.8%); experience difficulties not only in the formation of aesthetic knowledge (50.5%), but also do not want to join the aesthetic activity (43.1%). The authors theoretically substantiate, develop the technology and stages of its implementation: diagnostic (pedagogical diagnosis based on observation, interviews, questionnaires, questionnaires, etc.); formative (involvement of students in the work of clubs, studios, sections, artistic and creative circles); evaluation-effective (analysis of the obtained results and a set of methods, including mathematical statistics). We see prospects for further research in the gradual implementation of theoretically sound and developed technology for the formation of aesthetic culture of future educators.

Key words: aesthetic culture, future educators, university, educational process, technology.

УДК 378.091.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.27>

Давидова М.О.,

доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ковтун А.В.,

доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Шевченко Н.О.,

доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Підготовка майбутніх вихователів для системи дошкільної освіти в педагогічних університетах має свою специфіку. Вона зумовлена насамперед своєрідністю діяльності вихователя: професійною багатогранністю, широким спектром виробничих функцій і типових завдань, до виконання яких готується майбутній фахівець, навчаючись за програмою відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. На сучасному етапі розвитку суспільства перед системою освіти стоїть завдання підготовки особистості, здатної до активної, творчої діяльності на благо суспільства. У зв'язку з цим зростає роль естетичної освіти й виховання, яке передбачає формування естетичних суджень, смаків, удо-

сконалення внутрішнього емоційного світу молоді людини, слугує зміцненню свідомості, ідейної переконаності, розвитку всього духовного обличчя людини.

На вихователя серед інших першочергових завдань покладено відповідальну місію – увести дітей у світ музичної культури, створити необхідні умови для всебічного гармонійного розвитку дошкільнят, забезпечити успішність складного процесу формування особистості в дошкільному віці, сприяти розкриттю музично-творчих нахилів і музичних здібностей дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ученими доведено, що ефективність музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку

значною мірою залежить від професійних знань і вмінь вихователя, передусім від сформованості його естетичної культури (С. Акішев, Н. Ветлугіна, Н. Кривошея, Т. Танько, М. Шуть та ін.). Саме тому майбутній вихователь має збагачувати власний культурно-естетичний досвід, проявляти активність у підвищенні рівня сформованості власної естетичної культури, прагнути до музично-творчого самовираження. Аналіз наукових праць з проблем формування естетичної культури майбутніх вихователів надає підстави стверджувати, що її досліджували представників різних галузей знань. Так, філософсько-естетичні аспекти розглядаються в наукових працях Ю. Афанасьєва, М. Кагана, М. Казиника, М. Кіященка. Психологічні основи музично-естетичного виховання особистості висвітлюються в дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, І. Конєва, Б. Теплова. Питанням формування музично-естетичної культури молоді присвячені роботи Д. Остапенка, О. Міронюк, І. Зязюна. Теорія музично-естетичного виховання дошкільників сформована на основі наукових висновків Г. Ковінько, Т. Комарової, В. Котляра, В. Жданов, Г. Підкурманної. Проблема музично-естетичного виховання майбутніх вихователів у наукових дослідженнях обговорюється в контексті професійної підготовки вчителя (В. Гриньової, С. Мельничук, Л. Суходольської-Кулешової, І. Зязюна та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науковий інтерес до проблеми формування естетичної культури в професійній підготовці майбутніх вихователів зумовлений необхідністю визначити рівень сформованості естетичної культури здобувачів освіти, обґрунтувати й розробити технологію її формування.

Мета статті – визначити рівень сформованості естетичної культури здобувачів освіти, обґрунтувати й розробити технологію її формування.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання особистості здійснюється під впливом комплексу чинників: родини, закладів освіти, засобів масової інформації, системи неформальної освіти тощо. Загальновизнано, що освітні інститути (школа, університет), будучи найважливішими інститутами соціалізації особистості, мають великий творчий потенціал і можливості впливу на розвиток естетичної культури особистості як при організації освітнього процесу, так і поза ним [1; 9; 11].

Однією з найважливіших функцій вищої школи є виховна функція. Для її успішної реалізації необхідне відповідне освітньо-розвивальне середовище закладу вищої освіти, яка стимулює розвиток особистості студента, виховання компетентного вихователя з високим рівнем культури й моральності. Виховна функція педагогічного університету має свої особливості: вона не вичерпується однією

специфічною діяльністю, а пронизує всі види діяльності, у які включається майбутній вихователь на час періоду навчання в університеті [2; 4; 10].

Естетичне виховання та формування естетичної культури є складником загальної виховної системи педагогічного університету. На період навчання естетичне виховання студентів здійснюється за двома напрямками: через цикл дисциплін загальної підготовки та заняття художньою творчістю [3; 12].

Залучення до художньої творчості сприяє розкриттю особистості студента, набуття необхідних особистісних якостей, які згодом сприятимуть кар'єрному й професійному зростанню. Знання мистецтва розвиває просторове та колористичне бачення, впливає на активність сприйняття, допомагає долати стереотипи мислення й, нарешті, формує конструктивне мислення в студентів, сприяє формуванню творчих здібностей, стимулює інтуїтивне мислення, необхідне для творчості.

Естетичне виховання на етапі професійного навчання передбачає наявність цілого комплексу умов, спрямованих на задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному й моральному розвитку, формування професійних здібностей особистості, естетичної компетентності на основі творчої діяльності. Стратегія естетичного виховання в педагогічному університеті ґрунтується на стимулюванні внутрішньої активності майбутніх вихователів, спрямованої на самоактуалізацію, самовизначення, самореалізацію, готовність витратити свої сили та енергію на благо суспільства [4; 8].

Естетична культура – це результат активного музично-творчого опанування особистістю культурної спадщини суспільства; своєрідний сплав особистісних якостей, що утворюють складну динамічну структуру, яка постійно змінюється в результаті взаємодії особистості з прекрасним, а також взаємовпливу особистостей [7, с. 102]. Це тонкий, невимушений засіб формування людяності в особистості. Основними компонентами естетичної культури є музично-естетичний світогляд (музичне сприйняття, музичні знання, судження, оцінка, ідеал), музично-естетичні потреби (мотиви, музичні інтереси, музичні смаки, почуття); музично-естетичні навички, уміння, музично-творчі здібності особистості.

Формуванню в майбутніх вихователів естетичної культури сприяє вивчення філософії та музичної естетики, дошкільної педагогіки, основ образотворчого мистецтва, методики музичного виховання, а також блоку дисциплін вільного вибору студента за цим напрямком. Особливе значення має розуміння й опанування основних положень теорії естетичного виховання особистості.

Залучення майбутнього вихователя до естетичної культури в стінах університету стриму-

ється низкою причин, серед них – недостатньо розвинена мотивація викладачів університету на вирішення завдань розвитку естетичної культури студентства, відсутність у педагогів вищої школи необхідних знань у галузі естетичного виховання, недостатня орієнтація методичного апарату підручників і навчальних посібників у блоці дисциплін професійної підготовки на виявлення її естетичного потенціалу, відсутність спеціальної діагностично-методичної літератури, яка б давала викладачам змогу опанувати вміння та навички в галузі естетичної культури майбутніх вихователів і створення умов для їхнього цілеспрямованого розвитку [6; 9].

Поряд із цим, на наш погляд, є переваги, які мають бути підґрунтям у виховній роботі з майбутніми вихователями: цінність освіти у свідомості студентів; мобільність, адаптованість до ринкових відносин; висока активність у плані досягнення особистого успіху, зокрема й професійного; наявність патріотичних орієнтирів; визнання сім'ї як цінності [5; 10].

У студентському віці показниками формування естетичної культури майбутніх вихователів є ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний кругозір), залученість в естетичну діяльність.

На підставі вищезазначених показників за результатами діагностики варто схарактеризувати рівні сформованості естетичної культури майбутніх вихователів.

До першої групи (високий рівень сформованості естетичної культури) належать студенти, що мають глибокі й об'ємні систематичні естетичні знання, володіють аргументованістю й логікою суджень, розвиненими естетичними інтересами та потребою в систематичному залученні до творів мистецтва. Зазвичай такі здобувачі освіти мають різноманітний досвід занять художньо-естетичної діяльності: відвідували музичні й художні школи, танцювальні та хорові студії, гуртки на базі Палаців молоді, культури, Будинків творчості. У них спостерігається інтерес до художньо-творчого життя факультету дошкільної освіти й унаслідок цього наявність емоційно усвідомленого мотиву в основних видах діяльності. Вони активно беруть участь у різних видах художньої самодіяльності, представляють факультет на різних університетських святах (вечорах, оглядах, конкурсах тощо). Відрізняються сформованістю естетичних і морально-вольових якостей, різноманітним проведенням дозвілля, прагненням до естетичної самоосвіти й самовдосконалення, сформованість естетичних і художніх умінь, утілення їх у соціально-значущу діяльність.

Другу групу (середній рівень сформованості естетичної культури) становлять студенти з меншим багажем та обсягом знань і зниженою актив-

ністю в галузі естетичної діяльності. Ці здобувачі освіти в шкільні роки епізодично відвідували гуртки, студії художньо-естетичної спрямованості. Незважаючи на недостатній обсяг естетичних знань і досвіду, у більшості спостерігається виражений інтерес до окремих видів художньо-творчої діяльності. За наявності ситуації успіху беруть участь в окремих факультетських заходах (концертах, акціях, творчих звітах), клубній роботі. Прагнення до естетичної самоосвіти й саморозвитку в представників цієї групи епізодично та залежить від обставин. Студенти емоційно-позитивно приймають естетичні й культурні цінності, характеризуються недостатньою сформованістю естетичних умінь, готовності до їх реалізації в художньо-творчій діяльності.

У третю групу (низький рівень сформованості естетичної культури) входять студенти, які мають недостатній багаж естетичних знань, що проявляють ситуативний інтерес до окремих жанрів мистецтва й літератури, не завжди сприяють розвитку навичок сприйняття художніх творів. При низькому рівні сформованості естетичних знань відсутнє прагнення до естетичної самоосвіти та самовдосконалення, естетичні культурні інтереси недостатньо виражені, потреба в сприйнятті цінностей культури й творів мистецтва не сформована. Проведення дозвілля відрізняється одноманітністю (відвідування кінотеатрів, дискотек). Студентів характеризує переважно пасивне ставлення до участі в культурному житті факультету, університету. Волюють виступати як спостерігачі, глядачі, критики. Характерним є нерозуміння ролі художньої культурної виховної діяльності, недостатня сформованість естетичних умінь.

Різні рівні формування естетичної культури (високий, середній, низький) зумовлюють відповідні позиції студентів: активну діяльність (творчу), ситуативно-активну (вибіркову), пасивну тощо.

Для визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів нами проведено педагогічне дослідження, участь у якому взяло 128 респондентів першого та другого курсів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Результати пілотного дослідження відображено в таблиці 1.

Отримані результати надали підстави стверджувати, що в середньому високий рівень сформованості естетичної культури майбутніх вихователів мають лише 11,7% здобувачів освіти, а це означає, що потребує теоретичного обґрунтування та розробки технологія формування естетичної культури майбутніх вихователів.

На основі проведеного аналізу наукової літератури й власного досвіду зазначимо, що технологія формування естетичної культури майбутніх вихователів повинна мати три етапи її реалізації:

Результати пілотного дослідження щодо сформованості естетичної культури майбутніх вихователів

Критерій	Рівні	Респонденти (128 осіб)	
		%	Абсолютні дані
Ставлення до формування власної естетичної культури	В	7,8	10
	С	39,4	51
	Н	52,8	67
Естетичні знання	В	11,9	15
	С	37,9	49
	Н	50,5	64
Залученість в естетичну діяльність	В	15,4	19
	С	41,5	53
	Н	43,1	56

Примітка: В – високий, С – середній, Н – низький рівні сформованості естетичної культури майбутніх вихователів.

– діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо);

– формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків);

– оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів і комплексу методів, зокрема й математичної статистики).

На першому, діагностувальному, етапі реалізації технології необхідно виявити початковий рівень сформованості естетичної культури майбутніх вихователів. У зв'язку з цим доцільно використовувати такі методи педагогічної діагностики: контент-аналіз ключових понять, анкетування, твір-есе, тестування, методики «Музичні смаки першоккурсників», «Естетичні переваги студентів», метод самооцінки, метод експертної оцінки.

На другому, формувальному, етапі варто подолати бар'єри, які стоять на перепоні формування естетичної культури майбутніх вихователів. До них зарахуємо розмиті моральні й культурні орієнтири молодого покоління; недостатньо розвинену культуру проведення дозвілля здобувачів освіти; недостатню громадську активність; недостатні знання в галузі мистецтва.

На третьому, оцінно-результативному, етапі варто провести самоаналіз проведеної діяльності щодо формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Висновки. Проведене нами пілотне опитування 128 здобувачів факультету дошкільної освіти засвідчило, що є значні недоліки щодо формування естетичної культури майбутніх вихователів. Зокрема, 52,8% респондентів недостатньо усвідомлюють роль і значення сформованості формування естетичної культури майбутніх вихователів; 50,5% опитаних відчувають труднощі не лише при сформованості естетичних знань, 43,1% респондентів не мають бажання долучатися до естетичної діяльності.

Отже, статистична обробка отриманих результатів дослідження упродовж пілотного дослідження засвідчила, що загальний стан сформованості естетичної культури майбутніх вихователів знаходиться переважно на низькому й середньому рівнях (відповідно у 48,7% і 39,6% студентів факультету дошкільної освіти) і лише в незначній частині майбутніх вихователів (11,7%) – на високому рівні. Констатування переважно низького й середнього рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів на цьому етапі педагогічного експерименту підтвердило актуальність теоретичного обґрунтування та розробки технології. Доцільним є реалізація технології формування естетичної культури майбутніх вихователів на таких етапах: діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо); формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків); оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів і комплексу методів, зокрема й математичної статистики).

Перспективи подальших досліджень убачаємо в поетапній реалізації теоретично обґрунтованої та розробленої технології формування естетичної культури майбутніх вихователів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богуш А.М. Культурологічний підхід до організації розвивального середовища у вищому навчальному закладі в аспекті спадщини В. Сухомлинського. *Наука і освіта*. 2010. Т. № 7. С. 8–11.
2. Воронова С.В. Теоретичні аспекти підготовки студентів педагогічних коледжів до музично-творчої діяльності. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2009. Вип. 9 (172). С. 92–104.
3. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку : збірник наукових праць / за ред. О.А. Дубасенюк, Н.Г. Сидорчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.
4. Клименченко С.Д. Психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання майбутнього педа-

гога. *Журнал практичного психолога*. 2005. № 11. С. 119–126.

5. Красовський О.О. Інноваційні технології формування художньої культури майбутнього педагога. *Вісник ЖДУ ім. І. Франка*. 2005. Вип. 24. С. 85–88.

6. Люріна Т.І. Розвиток професійної творчості педагога. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»*. 2005. Вип. 3 (13). С. 43–46.

7. Мельничук С.Г. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх вчителів (історико-педагогічний аспект). Кіровоград, 2006. 248 с.

8. Рожнова В.М. Сутність та структура естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра*

Довженка. Серія «Педагогічні науки». 2019. Вип. 40. С. 71–78.

9. Рудницька О.П. Культуровідповідність мистецької освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. 2000. С. 108–134.

10. Савченко Р.А. Компетентнісний підхід у музичній підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Вісник Луганськ. нац. у-ту імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2011. № 7 (218). Ч. II. С. 144–148.

11. Сідорова І.С. Формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2013. 200 с.

12. Сотська Г. Сутність поняття «естетична культура вчителя»: теоретичний аспект. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 7. С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2013_7_9.